

УДК 336

Зачосова Н.В.*кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри менеджменту та економічної безпеки
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького***Чакалов Р.К.***магістрант
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького*

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

АНОТАЦІЯ

У статті конкретизовано поняття правового забезпечення економічної безпеки на макрорівні та на прикладному рівні у практиці роботи суб'єктів господарської діяльності. Правове забезпечення економічної безпеки розуміється фахівцями як процес правової регламентації економічних відносин і реалізації правових приписів, спрямованих на забезпечення необхідних умов для розвитку бізнесу, стабільності господарської діяльності, а також організації її захисту від впливу різних зовнішніх і внутрішніх загроз. Виявлено основи правового забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання. Встановлено проблеми наявного нормативно-правового підґрунтя забезпечення економічної безпеки. Визначено сутність правової безпеки у системі економічної безпеки суб'єктів господарювання. Узагальнено основні загрози правовому забезпеченню економічної безпеки бізнес-структур в Україні.

Ключові слова: економічна безпека, правове забезпечення економічної безпеки, правова безпека, загроза, ризик.

АННОТАЦИЯ

В статье конкретизировано понятие правового обеспечения экономической безопасности на макроуровне и на прикладном уровне в практике работы субъектов хозяйственной деятельности. Правовое обеспечение экономической безопасности понимается специалистами как процесс правовой регламентации экономических отношений и реализации правовых предписаний, направленных на обеспечение необходимых условий для развития бизнеса, стабильности хозяйственной деятельности, а также организации ее защиты от воздействия различных внешних и внутренних угроз. Выявлены основы правового обеспечения экономической безопасности субъектов хозяйствования. Установлены проблемы существующей нормативно-правовой основы обеспечения экономической безопасности. Определена сущность правовой безопасности в системе экономической безопасности субъектов хозяйствования. Обобщены основные угрозы правового обеспечения экономической безопасности бизнес-структур в Украине.

Ключевые слова: экономическая безопасность, правовое обеспечение экономической безопасности, правовая безопасность, угроза, риск.

ANNOTATION

The article specifies the concept of legal support of economic security at the macro level and at the applied level in the practice of the subjects of economic activity. The legal support of economic security is understood by experts as a process of legal regulation of economic relations and the implementation of legal regulations aimed at ensuring the necessary conditions for business development, the stability of economic activity, as well as the organization of its protection against the impact of various external and internal threats. The foundations of legal support of economic security of economic entities are revealed. The problems of the existing legal and regulatory framework for ensuring economic security are established. The essence of legal security in the system of economic security of economic entities is determined. The main threats to the legal protection of economic security of business structures in Ukraine are summarized.

Key words: economic security, legal supply of economic security, legal security, threat, risk.

Постановка проблеми. В сучасних економічних відносинах між юридичними і фізичними особами правові інструменти стали дієвою зброєю, яка використовується для нейтралізації загроз економічній безпеці підприємницьких структур як від фізичних осіб, так і від суб'єктів господарської діяльності. Водночас лише однієї правової помилки достатньо для того, аби рівень правової безпеки, яка є важливою складовою системи економічної безпеки, суттєво знизився. Наприклад, технологія рейдерства заснована на недосконалості вітчизняного законодавства та недостатньому правовому забезпеченні економічної безпеки господарських структур. Використання правових методів дає зловмисникам можливість довести до банкрутства і подальшої ліквідації підприємства, установи та організації різних видів економічної діяльності.

З огляду на це правова безпека суб'єктів господарювання набуває особливої важливості. Нині силові методи, як і раніше, використовуються для вирішення проблемних аспектів у відносинах із конкурентами, але все частіше застосовуються юридичні інструменти узгодження спірних питань. Не варто забувати і про засоби впливу державних органів, які можуть використовувати будь-яку помилку під час ведення документації для прийняття найжорсткіших санкцій супроти підприємства. Професійні юристи повинні точно і неухильно дотримуватися букви закону, щоб виключити ймовірність розвитку подібних сценаріїв і забезпечити економічну безпеку суб'єкта господарської діяльності. Таким чином, дослідження проблематики правового забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності є актуальним і назріло у часі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми правового забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності знайшли своє відображення у працях таких вітчизняних дослідників, як Ю.В. Гаруст, що вивчає теоретично-правові аспекти фінансово-економічної безпеки підприємств агропромислового комплексу [1], О.А. Кириченко, О.Л. Коробчинський, які конкретизують положення нормативно-правового регулювання системи економічної безпеки підприємства [2],

М.М. Кочева, що визначає нормативно-правові засади забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання [3], Т.В. Лічман, яка вивчає організаційно-правове забезпечення захисту інформації, що становить комерційну таємницю, в системі економічної безпеки підприємства [4], О.В. Митяй, що конкретизує основи правового забезпечення безпеки суб'єктів господарської діяльності в Україні [5], О.М. Шелухін, до кола наукових інтересів якого належить правове регулювання надання послуг у сфері забезпечення економічної безпеки недержавних підприємств [6], Н.М. Шмиголь, О.М. Ляшенко, які відзначають особливості правового регулювання економічної безпеки підприємств в Україні [7]. Однак перманентне зростання кількості загроз і ризиків функціонування вітчизняних суб'єктів господарювання, зокрема в правовому полі, збільшення числа фактів рейдерських захоплень підприємств, недоліки та прогалини у нормативно-правовій базі, яка регулює створення та діяльність бізнес-структур в Україні, актуалізують необхідність проведення комплексних наукових досліджень у царині підтримки належного рівня правової безпеки підприємств у системі забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Висока конфліктна напруженість у сфері підприємницької діяльності має яскраво виражений деструктивний характер і ніяк не може розглядатися як позитивне явище суспільного розвитку, оскільки пов'язується із системною корупцією, некомпетентним і неефективним державним адмініструванням і організованою злочинністю. Тому діяльність із забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності правовими методами завжди знаходиться у сфері правовідносин з високою конфліктною напруженістю, де постійно присутня ймовірність виникнення і розвитку гострих деструктивних конфліктів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Таким чином, необхідною є чітка конкретизація сучасних засад правового забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності, що й було вибрано як завдання дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження сучасного стану правового забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності доцільно розпочинати з того факту, що в чинному законодавстві України нині відсутнім є нормативне визначення поняття економічної безпеки підприємства або будь-якої іншої форми ведення бізнесу. На прикладному рівні правове забезпечення економічної безпеки розуміється фахівцями як процес правової регламентації економічних відносин і реалізації правових приписів, спрямованих на забезпечення необхідних умов для розвитку бізнесу, стабільності господарської діяльності, а

також організації її захисту від впливу різних зовнішніх і внутрішніх загроз.

На макrorівні правове забезпечення економічної безпеки України можна позиціонувати як систему нормативно-правових актів, які законодавчо визначають ставлення суспільства, держави, особистості і суб'єктів господарської діяльності до питань забезпечення економічної безпеки держави.

Правове забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності має у своїй основі:

- законодавчі акти, що визначають базу правового забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності;
- законодавчі акти, що регулюють різні галузі економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності;
- законодавчі акти, що закріплюють стратегію розвитку економічної безпеки як на мікро-, та і на макrorівнях;
- законодавчі акти, що визначають напрями стійкого зростання і розвитку вітчизняної економіки і суспільства з метою забезпечення економічної безпеки.

Конкретизуємо джерела правового забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності в Україні. Перш за все до них належить Конституція України, у ч. 1 ст. 17 якої визначено, що «забезпечення економічної безпеки України є найважливішою функцією держави», а ст. 42 закріплено право кожного на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом, та обов'язок держави із забезпечення захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та захисту прав споживачів. Другим джерелом є кодифіковане законодавство, тобто Господарський, Цивільний, Кримінальний, Адміністративний, Митний кодекси України. До третього джерела відносимо закони України з питань безпеки, а саме Закон України «Про основи національної безпеки України», закон України «Про охоронну діяльність» та Закони України з питань діяльності суб'єктів забезпечення економічної безпеки, зокрема Закони України «Про прокуратуру», «Про міліцію», «Про Службу безпеки України», «Про державну податкову службу в Україні». До четвертого джерела пропонуємо долучити накази та інші акти міністерств, відомств, об'єднань, що регулюють окремі питання господарської діяльності. Основним і єдиним джерелом, яке найбільш якісно та повно розкриває поняття правового регулювання підприємства та суб'єкта господарювання, Л.В. Лефтеров називає Постанову Ради центральної спілки споживчих товариств України «Про Концепцію економічної безпеки споживчої кооперації України» [8]. Ще одним джерелом правового забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності є локальні нормативні акти органів місцевого самоврядування.

Аналіз законодавчих актів, що регламентують правове забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності в

Україні, дав змогу виявити низку актуальних проблем.

Перш за все, як уже було зазначено, у вітчизняному законодавстві не існує чіткого визначення категорії «економічна безпека суб'єкта господарської діяльності». У зв'язку з цим зберігається проблема відсутності точних критеріїв і показників стану економічної безпеки господарських структур, які могли б використовуватись на державному рівні з метою моніторингу і контролю рівня економічної безпеки.

Крім цього, доопрацювання потребує формулювання причин походження тих чи інших загроз економічній безпеці, а також необхідним є більш докладне роз'яснення заходів щодо запобігання або пом'якшення наслідків їх впливу на функціональні можливості суб'єктів господарювання різних видів економічної діяльності.

Правове забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання є вирішальним фактором для підтримки високого рівня його правової або юридичної безпеки, яка в науковій площині визнається однією з важливих функціональних складових системи економічної безпеки бізнес-структур. Фахівці з економічної безпеки на підприємствах повинні постійно аналізувати тенденції середовища, у якому вони функціонують, з точки зору усіх можливих ризиків, зокрема правових. Останні значною мірою залежать від конкретної сфери діяльності, від тих чи інших рішень, які приймає керівник підприємства. У низці випадків над власними юристами компаній потрібно здійснювати аудит, тобто проводити своєчасну перевірку якості ведення документації. Чим більше є суб'єкт господарської діяльності, тим краще повинен працювати його юридичний відділ. Нині існують дві моделі правових ризиків, а саме свідоме ігнорування норм законодавства і випадковий відступ від них. З точки зору відповідальності вони несуттєво відрізняються один від одного, тому підприємствам слід приділяти пильну увагу цим аспектам у своїй діяльності, для чого необхідною є організація забезпечення правової безпеки суб'єкта господарювання.

Минули часи, коли для стабільного функціонування підприємства достатньо було укласти кілька угод про співпрацю та пильно слідкувати за виконанням їх умов. Нині керівники підприємств мають усвідомлювати, що найвищий фінансовий результат приносить добре налагоджена система по виробництву і реалізації необхідного споживачу продукту. Але коли система з тих чи інших причин дає збої, власник втрачає фінансові ресурси. Збої виробничої і торговельної систем можуть виникати з причин організаційного, виробничого, технічного і юридичного характеру. Таким чином, правова (юридична) безпека суб'єкта господарської діяльності є одним із найважливіших факторів стабільності бізнесу.

Щоб повною мірою забезпечити правову безпеку підприємства, необхідно здійснювати юридичний супровід кожної сфери його діяльності як у зовнішньому, так і у внутрішньому середовищі. Причому найчастіше успішно функціонує таке підприємство, яке вже має відпрацьовані способи вирішення поточних завдань (інакше б воно не було успішним), які вимагають лише незначною коригування.

Комплексна правова складова системи економічної безпеки суб'єкта господарської діяльності містить такі елементи.

1) Корпоративна безпека. Забезпечує прозорі взаємовідносини між партнерами по бізнесу, перешкоджає захопленню підприємства із-зовні, не дає змогу порушувати нормальний порядок роботи органів управління суб'єкта господарювання.

2) Безпека відносин із контрагентами (інтерфейсна безпека). Перешкоджає виникненню ситуацій, коли неможливо повернути кошти через невиконання контрагентами своїх зобов'язань, забезпечує можливість швидкого застосування до контрагентів правових заходів державного примусу.

3) Безпека активів. Безпека матеріальних активів, нерухомості обладнання, товарів, а також безпека інтелектуальної власності, засобів ідентифікації тощо.

4) Безпека у сфері трудових відносин. Передбачає вибудовування політики управління трудовими ресурсами, що робить можливим їх ефективне використання та зниження ризиків від перевірок контролюючих органів.

5) Юридична безпека власників бізнесу. Система заходів, спрямована на уникнення ситуацій, за яких власники бізнесу можуть бути притягнуті до субсидіарної відповідальності за дії юридичної особи.

Аналізуючи вітчизняні реалії ведення бізнесу, можна дійти висновку, що основні загрози правовому забезпеченню економічної безпеки є такими, як, зокрема, недостатня правова захищеність інтересів суб'єктів господарювання в договірній документації, реалізація власних політичних та інших цілей партіями (супільними рухами), що перебувають при владі, часта зміна нормативно-правових актів щодо питань власності, господарського і трудового права, оподаткування, порушення юридичних прав підприємства і його працівників, порушення норм патентного права, низька кваліфікація працівників юридичної служби [3]. Мінімізувати можливість негативного впливу цих та інших загроз на стан економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності може ефективна та дієва система економічної безпеки за умови якісного її правового забезпечення. Однак сучасне правове забезпечення економічної безпеки ведення бізнесу в Україні характеризується низкою недоліків, які потребують перегляду і коригування чинного законодавства, а також доцільною в сучасних економічних умовах є розробка нових

правових положень із питань забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності та одночасне започаткування механізмів комплексного опрацювання показників її стану і дієвості процесів забезпечення економічної безпеки як на мікро-, так і на макрорівнях на довгострокову перспективу.

Висновки. Проведене дослідження основ правового забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності в Україні дало змогу зробити такі висновки.

1) Правове забезпечення економічної безпеки розуміється фахівцями як процес правової регламентації економічних відносин і реалізації правових приписів, спрямованих на забезпечення необхідних умов для розвитку бізнесу, стабільності господарської діяльності, а також організації її захисту від впливу різних зовнішніх і внутрішніх загроз.

2) Правове забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності має у своїй основі законодавчі акти, що визначають базу правового забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності, законодавчі акти, що регулюють різні галузі економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності, законодавчі акти, що закріплюють стратегію розвитку економічної безпеки як на мікро-, та і на макрорівнях, законодавчі акти, що визначають напрями стійкого зростання і розвитку вітчизняної економіки і суспільства з метою забезпечення економічної безпеки. Отже, до джерел правового забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності в Україні належать Конституція України, кодифіковане законодавство, закони України з питань безпеки, закони України з питань діяльності суб'єктів забезпечення економічної безпеки, накази та інші акти міністерств, відомств, об'єднань, що регулюють окремі питання господарської діяльності, локальні нормативні акти органів місцевого самоврядування.

3) Правове забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання є вирішальним фактором для підтримки високого рівня його правової або юридичної безпеки, яка в науковій площині визнається однією з важливих функціональних складових системи економічної безпеки бізнес-структур. Водночас сучасне правове забезпечення економічної безпеки ведення бізнесу в Україні характеризується низкою недоліків, які потребують перегляду і коригування чинного законодавства, в чому і полягають перспективи подальших досліджень у вибраній науковій царині.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гаруст Ю.В. Фінансово-економічна безпека підприємства АПК: теоретико-правові аспекти / Ю.В. Гаруст, А.І. Перелазний // Форум права. – 2015. – № 5. – С. 39–44.

2. Кириченко О.А. Нормативно-правове регулювання системи економічної безпеки підприємства / О.А. Кириченко, О.Л. Коробчинський // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – № 12. – С. 31–34.
3. Кочевой М.М. Нормативно-правові засади забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання / М.М. Кочевой // Вісник Одеського національного університету. Серія: Правознавство. – 2014. – Т. 19. – Вип. 1 (22). – С. 163–169.
4. Лічман Т.В. Організаційно-правове забезпечення захисту інформації, яка становить комерційну таємницю, в системі економічної безпеки підприємства / Т.В. Лічман // Системи обробки інформації. – 2010. – Вип. 3. – С. 134.
5. Митяй О.В. Правове забезпечення безпеки суб'єктів господарської діяльності в Україні : [навчально-методичний посібник] / О.В. Митяй. – Умань : ПП Жовтий, 2013. – 128 с.
6. Шелухін О.М. Правове регулювання надання послуг у сфері забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання (на прикладі недержавних підприємств) / О.М. Шелухін // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2012. – № 1. – С. 263–275.
7. Шмиголь Н.М. Особливості правового регулювання економічної безпеки підприємств в Україні / Н.М. Шмиголь, О.М. Ляшенко // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2015. – № 6. – С. 91–95.
8. Лефтеров Л.В. Економічна безпека суб'єктів господарювання: правовий погляд / Л.В. Лефтеров // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2012. – № 1. – С. 218–229.

REFERENCES:

1. Harust, Yu.V. and Perelaznyy, A.I. (2015) "Financial and Economic Security of the Enterprise of the AIC: Theoretical and Legal Aspects". Forum prava, no 5, pp. 39–44.
2. Kyrychenko, O.A. and Korobchyns'kyu, O.L. (2009) "Regulatory and Legal Regulation of the System of Economic Security of the Enterprise". Investytsiyi: praktyka ta dosvid, no 12, pp. 31–34.
3. Kochevoy, M.M. (2014) "Regulatory and Legal Basis for Ensuring Economic Security of Business Entities". Visnyk odes'koho natsional'noho universytetu. Seriya: pravoznavstvo, no 1 (22), vol. 19, pp. 163–169.
4. Lichman, T.V. (2010) "Organizational and Legal Support for Information Protection, Which is a Commercial Secret, in the System of Economic Security of the Enterprise". Systemy obrobky informatsiyi, no. 3, p. 134.
5. Mytyay, O.V. (2013) Pravove zabezpechennya bezpeky sub'yektiv hospodars'koyi diyal'nosti v Ukrayini: navchal'no-metodychnyy posibnyk [Legal security of the subjects of economic activity in Ukraine: a teaching manual], PP Zhovtyy, Uman, Ukraine.
6. Shelukhin, O.M. (2012) "Legal Regulation of Providing Services in the Field of Economic Security of Economic Entities (on the Example of Non-State Enterprises)". Naukovyy visnyk Dnipropetrovs'koho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav, no 1, pp. 263–275.
7. Shmyhol, N.M. and Lyashenko, O.M. (2015) "Peculiarities of Legal Regulation of Economic Security of Enterprises in Ukraine". Derzhava ta rehiony. Seriya : Ekonomika ta pidpryemnytstvo, no 6, pp. 91–95.
8. Lefterov L.V. (2012) "Economic Security of Economic Entities: Legal View". Naukovyy visnyk Dnipropetrovs'koho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav, no 1, pp. 218–229.

Zachosova N.V.

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Professor at Department of Management and Economic Security,
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy*

Chakalov R.K.

*Graduate Student at Department of Management and Economic Security,
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy*

LEGAL SUPPORT FOR BUSINESS ENTITIES' ECONOMIC SECURITY

The article specifies the concept of the legal support for economic security at the macro level and at the applied level in the practice of the subjects of economic activity.

The legal support for economic security is understood by experts as a process of legal regulation of economic relations and the implementation of legal regulations aimed at ensuring the necessary conditions for business development, the stability of economic activity, as well as the organization of its protection against the impact of various external and internal threats.

The foundations of legal support for the economic security of economic entities are revealed. The sources of legal protection of economic security of economic entities in Ukraine include the Constitution of Ukraine, codified legislation, laws of Ukraine on security issues, laws of Ukraine on issues of activities of economic security providers, orders and other acts of ministries, departments, associations, which regulate separate issues of economic activity, local regulations of local self-government bodies.

Problems of the existing legal and regulatory framework for ensuring economic security are established. The essence of legal security in the system of economic security of economic entities is determined. The main threats to the legal protection of economic security of business structures in Ukraine are summarized.

Legal provision of economic security of economic entities is a decisive factor in maintaining a high level of its legal security, which in scientific terms is recognized as one of the important functional components of the economic security of business structures.